

És mikor az bíró trombita zengésben
 Úlvén dicsőséges királyi székében
 El jövend fel támad meg dicsőült testben
 Jobbja felől léssen szent szent éneklésben.
 Finis.¹

Közli: GULYÁS JÓZSEF

HORÁNYI ELEK LEVELE PRAY GYÖRGYHÖZ.

Horányi *Memoria Hungarorum*ának (1775—1777) előszavában felsorolja azokat a tudósokat, akik munkájában segítségére voltak: ferencesek és pálosok, dominikánusok és piaristák mellé sorakoznak itt szép számmal világiak. Ellenben nem találunk a névsorban egyetlen jezsuitát sem (a második kötet előszavában is csak utal Katona István készülő munkájára és Hevenesire), s ez annál különösebb, mert alább közlendő és épen Pray hagyatékában ránk maradt levelében magának Pray Györgynek bár közvetett közreműködését kéri. S annál feltűnőbb, mert Horányi emlékezteti is Prayt, hogy midőn egykor Pozsonyban nála járt s a magyar irodalom történetéről beszélgettek, megígérte segítségét. A levélnek másik érdekessége, hogy 1769-ben, Velencében kelt, s ez azt bizonyítja, hogy Horányi ekkor már javában gyűjtögette az anyagot nagy munkájához. Pray, jöllehet a levél tanúsága szerint ekkor még jó viszonyban voltak, aligha teljesítette Horányi kérését: sem az ő, sem Faludi stb. életrajza nem Pray (vagy Faludi) munkájára vall.

Jó viszonyuk később meg is romlott. Horányi a nagy Pray tisztelőinek sorából ellenfelei közé került, mint a piarista történetírók közül többen is. Könyvének — már az első kötet megjelenése után is — kevéssé jó híre volt a tudósok közt. «Cl. Horányii caussam nolim meam facere — írja már 1776. január 13-án Cornides Praynak² — nec operis sui in me suscipere defensionem. *Laudatur ab his, culpatur ab illis.*» — «Commodum subit recordari, quid in Litteris Schwarzianis³ superiori anno perscriptis — írja pár nappal később, 22-én⁴ — mihi que a Horányio monstratis, legerim. Laudat nempe Schwarzius institutum Horányii, sibique idem aliquando fuisse propositum dicit, methodum etiam, qua fuisset usus, indicat. Addit praeterea non sua culpa factum esse, quod multorum incurrerit odio popularium, se enim contentiosum minime esse, sed lacessitum moderamine inculpatae tutelae uti debuisse» etc.

Hogy utóbb (1777. ?) Pray már gúnyolódik Horányiról, az is Cornides egyik leveléből tűnik ki⁵: «Risu paene corruí, quae de *Horányio*, pridem defunctis *vitam longaeuam optante* scripsisti. Sed ita natura fert sua: praeceps est, nimium festinanter facit omnia.» Kettejük viszonya idővel

¹ V. ö. U. Szabó Gyula, *A magy. verses oktató költ. tört.* 40—4., 79., 82. l.

² Egyetemi Könyvtár kéziratára, *Codex Epistolarum Dan. Cornides ad Georg. Pray.* G. 117. sz. 144. l.

³ Schwarz Gottfried, iglói születésű (Löcsén iskolázott) német történetíró, rintelni szuperintendens.

⁴ Egyetemi könyvtár id. h. 112. l.

⁵ U. ott, 223. l., dátum nélkül.

annyira rosszabbodott,¹ hogy arról jóval később, Pray halála után is tudott a tudományos közvélemény. Mikor Paintner Mihály rátóti prépost, győri kanonok, Schönvisner István kérésére levélben megírja neki Pray pontos életrajzát², Pray ellenfelei között három piaristát sorol föl: «adversarii potissimum erant *B. Cetto., I. Desericius... A. Horányi...* Disceptatum acriter, ut veritas eruatur: et utinam intra hos limites veritatis eruderandae disceptatio solum constitisset! sed *in fervore disputationum longius saepe, ac par erat, progressi, ex Criticis Satyrici evasere...* Cl. Innocentius Desericius certe, qui Prayum sibi adversarium fingens umbras captabat, quasi hic... eo plane delapsus est, ut... contemnentis ritu, *indigenam* compellasset eique infulse aggereret: *cur semet intra Hungaros referret...* B. Cetto... non solum Prayum, sed cunctos Jesuitas ex Hungaria Pekinum usque destinabat... Cl. *Horányium*, in scenam hanc, *prorsus non suam*, ingressum, cum nunquam in acie, sed ad castra et sarcinas velitum more pugnaret, *paucis expedivit*. Et hi tres e Scholis Piis, si nervos aetatis et industriae suae, minus in discertratrice hac sua scientia contendissent, majore cum gloria et fructu reip. litterariae commodassent.»

A szomorú befejezésnek még barátságos kezdete Horányinak alábbi, eddig kiadatlan levele³ Prayhoz:

*Georgio Pray e S. J., Viro amicissimo et de Hungaria excimie merito
Alexius Horányi S. P. D. S. P.*

Ego vero, Vir Clarissime, iam dudum tuam erga me probavi amicitiam, deque inita Budae vivo adhuc Patre Gabriele mihi plurimum sum gratulatus: sed quod huic singulari aliquo humanitatis officio nondum responderim, aequae acerbe tuli; et ultro terrem si te in tuenda confirmandaque amicitia minus constantem esse putarem. Hac de causa tantum abest, ut verear hominum livore atque maledicentia armatorum opera ab hac semel suscepta te avocari, ut potius ex ea confidam in meas, quas illustrandae Patriae gratia molior, res plurimum praesidii, atque ornamenti derivari. Atque ut tribus (proverbio utar) verbis omnia sensa animi mei patefaciam, revoca quaeso tibi in memoriam diem illam, quo Posonii aliquot horarum spatio tecum svavissime otio litterarum vacaturus de litteraria Hungariae Historia disserui; ad quam contextendam adcuratori ordine (licet multa congesserim, et ultro in adversaria mea referam) tuam quoque opem flagitavi, ne dicam imploravi, eo quod me ieiunum animadverterem in iis recensendis, quae Societati Jesu Hungariae plurimum decoris possent conciliare. Talia dicenti tuum studium offerebas, apertisque significabas verbis labori coepto acrius insistendum esse, quo de Patria Civibusque meis laudabiliter mererer. Et certe, non dubita, tuis hortatibus obsequar; sed te quoque oro propter meum tui et Patriae nostrae amorem Clarissimos Viros Franc. Xav. Pejätsevich Rect. Poseg. et Steph. Kaprinay Histor. excitare velis, ut mihi pro

¹ Hóman Bálint, *Tudományos történetírásunk megalapítása a XVIII. században*. 1920.

² Pannonhalmi kéziratár, 118. C. 1—15. sz.

³ Egyetemi Könyvtár kéziratára, *Epistolae Eruditorum originales* G. 116. sz. III. k. 97. l.

singulari erga societatem et Patriam amore ille Croatas, Sclavos, Dalmatas; iste Hungaros et Transilvanos operibus in lucem hominum emissis celebres communicet. Praetereantur ii, quos Cl. Viri Alegambe, Sotriellus, Czwittingerus memorarant (nisi aliquid mancum esset praesertim in ultimo Script.) hos tantum desidero, quos illi vel praetermiserunt, vel si vixissent ad nostra usque tempora libris editis claros conspexissent. Habes, Vir amicissime, animi mea sensa; paucis multa indicare volebam. Tu secundas mihi suffeceris vires, ego certe fontem, ex quo aquas hauriam, coronabo. Vale, et me ama, vel potius rerum tuarum, studiique in Patriam tui amatissimum redama. Scribebam Venetiis 4. Decembr. MDCCLXIX.

P. S. Responsurus mihi inscribas epistolam a M. P. Alexie Horányi d. C. R. des Ecoles Pieuses presentement. Par Vienne, Laybach Triest a Venise. Fere mihi excidit, quod a te multis contendo verbis: scilicet responso tuo adiungas quando tibi commodum est Attico Stilo Annum Natalem, studia et opera a te edita; Tu enim rerum tuarum optime conscius es. Hoc ipsum praestabis, cum tibi novissimi sint, circa Cl. viros Fr. Faludium, Pau. Makonem, Kollarium et alios, si tibet adicies. Scio enim te et manu et ingenio plus posse multis, et velle illis, quos et gratos et amicos toto vitae tempore futuros tibi persuades; me quidem idem futurum persuadeas velim. In indicandis operibus libertatem: qua uti non abuti volo, concedis. — CC. VV Pejacsevicho et Kaprinayo post triduum quoque scribam.

A bortékon: Admodum Reverendo Patri et Clarissimo Viro Georgio Pray e S. J. Scriptori Hungaricarum rerum celeberrimo Par Laybach Vienné en Autriche a Presbourg.

Közli: GÁLOS REZSŐ.

BARCSAY ÁBRAHÁM EGY KIADATLAN LEVELE.

Barcsay Ábrahám életének még sok fontos mozzanata ismeretlen. A legérdekesebbek közül való kufsteini fogságának története: sem okát, sem pontosabb időmeghatározását nem tudjuk, csupán Kazinczy följegyzése igazít kissé útba, hogy az «elegáns poéta» II. Lipótot egy elfogott levelében vén szakácsnak nevezgette «s e miatt» B. szerencsétlen lett.¹ Cserey Farkas szerint² «az alacsony indulatnak inceselkedése Barcsaynak is az udvar előtt bait szerzet, és darabig arestomba is tartatot»; de legérdekesebbnek tartom Kazinczynak egy későbbi sorát³, mely szerint «1794-ben ő nagy rollt játszott.» Császár Elemér föltevése szerint⁴ «sértő megjegyzése juttatta börtönbe s szabadságának díja a nyugalmazása volt.» A börtönből felesége «pénzzel és megalázódással» vásárolta meg szabadságát.⁵ 1794. októberében nyugdíjazták.⁶ A sűmegi Darnay-múzeumból alább közölt levélben azonban egy

¹ Kazinczy levelezése. VIII. 176. l.

² U. ott IV. 154. l.

³ U. ott. VIII. 526. l.

⁴ Barcsay Ábrahám IK. 1916. 132. l.

⁵ Cserey Farkas levele, id. h.

⁶ Ballagi, *A magy. kir. testőrség története* 1878. 137. l.